БЕЛАРУСЬ У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКАЙ ІМПЕРЫІ к. XVIII – пач. XX ст.ст.

- Час існавання беларускіх земляў у складзе Расійскай Імперыі можна ўмоўна раздзяліць на **3 перыяды**, якія адрозніваюцца асаблівасцямі грамадска-палітычных і сацыяльна-эканамічных працэсаў.

1. кан. XVIII – пер. пал. XIX ст. ст.

- Памяркоўная палітыка расійскага урада і паступовае узмацненне рэакцыі
- Шляхецкі характар грам.-пал. руху (тайныя таварыствы, паўстанне 1830-1831 гг.)
- Паланізацыя шляхты
- Крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы
- Пачатак прамысловага перавароту

2. 1860-я – 1890-я гг.

- Узмацненне рэакцыі і палітыка русіфікацыі
- Далучэнне да грам.-пал. руху разначыннай інтэлігенцыі (паўстанне 1863-64 гг., “народніцтва”)
- Адмена прыгоннага права і правядзеньне буржуазных рэформ
- Развіццё капіталістычных адносін у с/г, прамысловасці і гандлі.
- Сусветны эканамінчны крызіс 1880-1890-х гг.

3. кан. XIX – пач. XX ст.ст.

- Фарміраванне беларускай нацыі
- Далучэнне да грам-пал. руху рабочых і салдат, распаўсюджванне сацыял-дэмакратычных і марксісцкіх ідэй, з'яўленне палітычных партый
- Буржуазныя рэвалюцыі (1905-1907, 1917), стварэнне парламенту (Дзяржаўная дума)
- Не вырашанасць аграрнага пытання
- Пад'ём эканомікі

1. Асноўныя напрамкі ўрадавай палітыкі на беларускіх землях

Мэта палітыкі:

- цэнтралізацыя
- уніфікацыя, зліццё новых тэрыторый з расійскім рэгіёнамі

Адміністрацыйная рэформа

У 1801 г. былі ўтвораны:

- ***Літоўскае генерал-губернатарства***: Віленская, Мінская і Гродзенская губерні
- ***Беларускае генерал-губернатарства***: Віцебская, Магілёўская і Смаленская губерні.
- Губерні дзяліліся на паветы. Вышэйшыя кіруючыя пасады займалі расійскія чыноўнікі.

КУРЛЯНДСКАЯ ГУБЕРНИЯ
РИГА
ПСКОВ
МИТАВА
Люцин
ТВЕРЬ
Двинск
КОВНО
Полоцк
СУВАЛКИ
ВИЛЬНО
ВИТЕБСК
СМОЛЕНСК
Орша
ПЛОЦК
ГРОДНО
ЛОМЖА
Борисов
МИНСК
КАЛУ
КАЛИШ
ВАРШАВА
Белосток
МОГИЛЕВ
Барановичи
ЦАРСТВО ПОЛЬСКОЕ
Пинск
Бобруйск
Брянск
ПЕТРОКОВ
РАДОМ
Гомель
Клинцы
ОРЕЛ
КЕЛЬЦЫ
ЛЮБЛИН
Мозырь
Ковель
КУРСК
ХОЛМ
ЧЕРНИГОВ

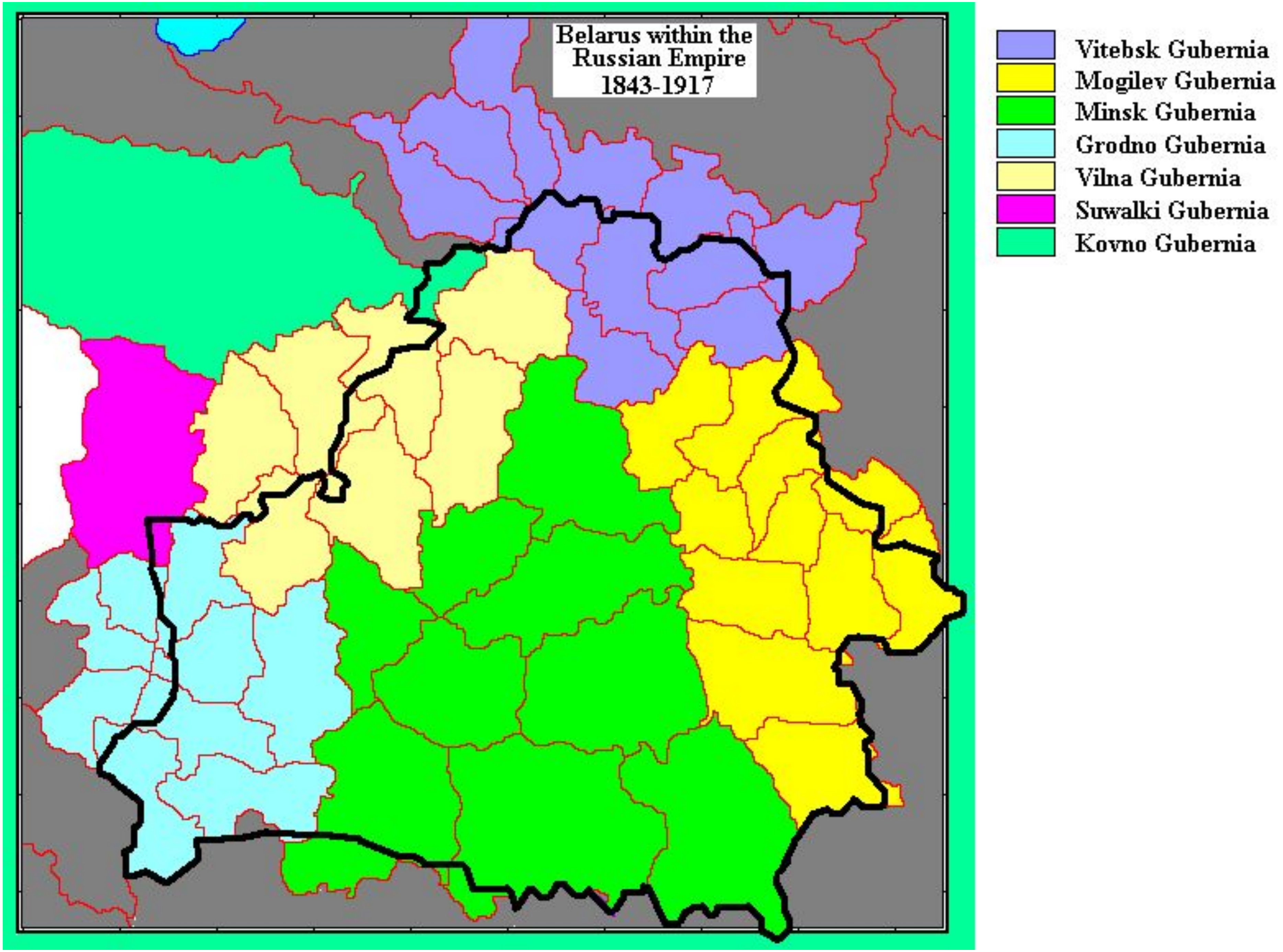
Belarus within the
Russian Empire
1843-1917
Vitebsk Gubernia
Mogilev Gubernia
Minsk Gubernia
Grodno Gubernia
Vilna Gubernia
Suwalki Gubernia
Kovno Gubernia

Саслоўная палітыка

да шляхты

- Магнатам забаранялася мець прыватныя арміі і крэпасці.
- Забаранялася ствараць канфедэрацыі, ліквідаваліся шляхецкія соймікі.
- Шляхта была абавязана або прысягнуць на вернасць Кацярыне II і атрымаць усе правы расійскага дваранства, або выехаць за мяжу, прадаўшы сваю маёмасць, інакш маёмасць

- Пачынаецца “разбор шляхты” – працэс дакументальнага падцверджання шляхецкага стану з мэтай скарачэння шляхецкага саслоўя.

- Захоўвалася дзейнасць Статута ВКЛ 1588г.
- Большасць дзяржаўных пасад займалі мясцовыя ураджэнцы.
- **Мэта палітыкі:** “прыручэнне” шляхты і зніжэнне сепаратысцкіх настрояў.

да сялян і мяшчан

- Уніфікацыя сялян – усе дзяліліся на казённых і прыватнаўласніцкіх.
- Пагаршэнне становішча сялян, дыктат памешчыкаў над сялянамі.
- Дадатковыя падаткі – падушны і земскі збор, павялічэнне паншчыны.
- Рэкруцкая павіннасць – на 25 гадоў у салдаты
- У гарадах адменена магдэбургскае права, гараджане дзяліліся на 6 разрадаў па багаццю, стварауся орган самакіравання - Гарадская дума, але фактычная ўлада ў горадзе належала прызначанаму губернатарам гараднічаму.

Канфесійная і этнічная палітыка

- Каталіцкая царква захавала ўсе зем свабоду выканання абрадаў. Сітуац змянілася пасля паўстанняў 1830-31 1863-64 гг.

- Уніяты (сяляне) прымусова пераводзіліся ў праваслаўе. 1839 г. – аб'яднанне уніяцкай царквы з праваслаўнай.

- Праваслаўнай царкве была забяспечана поўная дзяржаўная падтрымка

- “Польскае пытанне” - напачатку **палякі** мелі шырокую нацыянальна-культурную аўтаномію, у 1815 г. атрымалі і аўтаномію палітычную. Менавіта ў гэты час беларуская шляхта падвяргалася наймацнейшаму апалячванню. З 1820-1830- х г. – палітыка змяншэння польскага ўплыву.
- **Яўрэі** падвяргаліся дыскрымінацыі. У 1794 г. быў прыняты закон аб мяжы яўрэйскай аселасці: яўрэі маглі сяліцца толькі у межах былой РП і толькі ў гарадах і мястэчках і маглі займацца толькі рамяством і гандлем. Норма падаткаў была ў два разы вышэйшая, чым для хрысціян.
- Этнічная самастойнасць **беларусаў** і **украінцаў** расійскай уладай не прызнавалася.

Адукацыйная палітыка

- 1802 г. – Міністэрства народнай асветы: прынцыпы бессаслоўнасці, бясплатнасці ніжэйшых ступеняў і пераемнасці навучальных праграм.
- Пачатковая школа – аднакласныя прыхадскія вучылішчы, сярэдняя – павятовыя вучылішчы, гімназіі, вышэйшая – Віленскі універсітэт (1803-32).
- Каталіцкая адукацыя – Полацкая езуіцкая акадэмія. Праваслаўная – Магілёўская семінарыя.
- 1828 г. – саслоўнасць адукацыі, ліквідацыя пераемнасці ступеняў.
- 1834 г. – Настаўніцкая семінарыя ў Віцебску, 1848 г. – Горы-Горацкі земляробчы інстытут.

2. Грамадска-палітычны рух у кан. XVIII – пер. пал. XIX ст.ст.

У працэсе станаўлення буржуазнага грамадства ўсе слаі насельніцтва паступова ўключаліся ў грамадска-палітычнае жыццё дзяржавы.

Тры перыяды грамадска-палітычнага руху, адрозніваюцца сацыяльным складам, формамі, ідэалогіяй і мэтамі.

- кан. XVIII - 1 пал. XIX ст. – шляхта
- 2 пал. XIX ст. – шляхта і разначынная інтэлігенцыя
- пач. XX ст. – рабочыя і салдаты

1 палова XIX ст.

- Значны уплыў на грамадска-палітычны рух гэтага часу аказалі ідэі Вялікай французскай рэвалюцыіі, масонскія арганізацыі дзекабрысты.
- Галоўнай арганізацыйнай формай грамаска-палітычнага руху гэтага часу былі тайныя і паўлегальныя таварыствы вайскоўцаў і студэнцкай моладзі.

- **Таварыства філаматаў** (аматары навук) – 1817 г., Віленскі універсітэт, Т. Зан, А. Міцкевіч, Я. Чачот – напачатку мэтамі былі самаўдасканаленне і асвета, пазней з' яўляецца палітычная накіраванасць. Дэвіз: "Айчына. Навука. Сумленне."

- **Таварыства прамяністых** – 1820 г., Віленскі універсітэт, А. Міцкевіч, Я. Чачот – павышэнне маральнага і інтэлектуальнага ўзроўню.

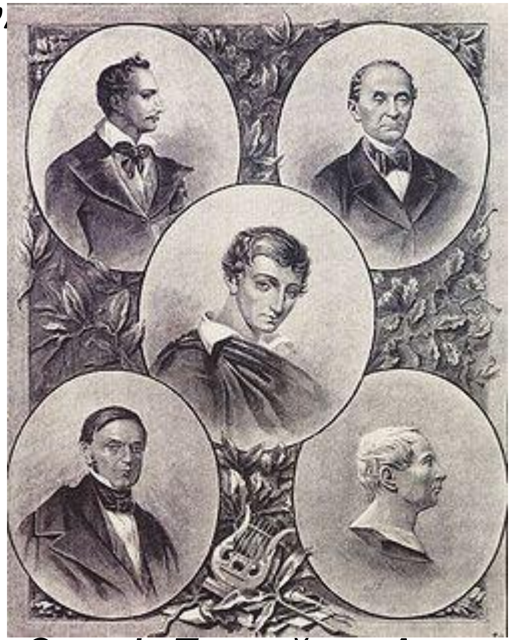

Т. Зан, І. Дамейка, А. Міцкевіч, А. Э. Адынец, Я. Чачот

- **Таварыства філарэтаў** (аматары дабрачыннасці) – 1820 г., Віленскі універсітэт, Т. Зан – пераважалі палітычныя мэты – адраджэнне РП.

Філарэты вывучалі традыцыі, фальклор беларускага народа.

Камень філарэтаў каля в. Туганавічы.

У 1824 г. вучнёўскія таварыствы былі выкрытыя і забаронены.

- **Патрыятычнае таварыства** – 1820-е гг. К.Радзівіл, М. Ромер – аднаўленне РП, падрыхтоўка паўстання.
- **Таварыства ваенных сяброў** (“Згода”, ”Заране”) – 1823-1825 гг., Літоўскі ваенны корпус, М.Рукевіч, К. Ігельстром, А.Вягелін – адраджэнне РП, звяржэнне самадзяржаўя.

К. Радзівіл

К. Ігельстром

Паўстанне 1830-31 гг.

- Пачатак – 28 лістапада 1830 г.
- Прычыны – жаданне аднавіць РП і парушэнне царызмам польскай Канстытуцыі 1815 г.
- Две плыні:
- – кансерватыйна-арыстакратычная (А. Чартарыйскі) – адмаўленне сацыяльных рэформ, усталяванне канстытуцыйнай манархіі
- – радыкальна-шляхецкая (Я. Лялявель) – адмена прыгону, сумесная з расійскім народам барацьба з царызмам. Лозунг: “За нашу і вашу свабоду”

Адам Чартарыйскі

Яўхім Лялявель

- Вясна 1831 г. – распаўсюджванне паўстання на Літву і Беларусь.
- Сялянства амаль не падтрымала паўстанне. Царскі ўрад абяцалаў сялянам амністыю.

Вынікі паўстання

- Канчатковае далучэнне Польшчы да Расійскай імперыі.
- Канфіскацыя (секвестр) маёнткаў і высылка ўдзельнікаў паўстання.
- Актывізацыя “разбору шляхты” (з 12-13% скарацілася да 3%).
- Мерапрыемствы па русіфікацыі краю:
  - ✔ 1832 г. – закрыты Віленскі універсітэт,
  - ✔ Перавод адукацыі на рускую мову, і забарона польскай.
  - ✔ Закрыццё каталіцкіх касцёлаў і кляштараў
- 1840 г. – адмена Статута ВКЛ
- У афіцыйным справаводстве ўводзілася назва Паўночна-Заходні край.

Спробы аднавіць паўстанне

- **Дэмакратычнае таварыства** – 1836-1838 гг., Віленская медыка-хірургічная акадэмія, Ф. Савіч – раўнапраўе усіх саслоўяў.
- **Саюз свабодных братоў** – 1846-1849 гг., браты Данілеўскія, – зверджэнне самадзяржаўя, стварэнне Польскай рэспублікі.

3. Сацыяльна-эканамічнае развіццё ў кан. XVIII – пер. пал. XIX ст.ст.

К. XVIII – 1 п. XIX ст.ст. – перыяд разлажэння феадальна-прыгонніцкай сістэмы і фарміраванне капіталістычнага укладу.

- Перавага буйнага памешчыцкага землеўладання (каля 70% зямель).
- Рэгіянальная спецыялізацыя сельскай гаспадаркі: поўнач – лён і бульба, поўдзень – цукровыя буракі, захад – авечкагадоўля.
- Захад – падворнае землекарыстанне, усход – абшчыннае.
- Паншчына – 97%, аброк – 3% сялян.
- Незадаволенасць сялян прыгонам, лакальныя сялянскія хваляванні.

Рэформы П. Кісялёва 1840-50 гг.

- Рэфармаванне сістэмы кіравання дзяржаўнымі сялянамі: губерня – павет – акруга – сельская ўправа.
- Люстрацыя (інвентарызацыя) дзяржаўных маёнткаў і перавод сялян на чынш.
- Палітыка “апякунства” – заснаванне ў вёсках бальніц, школ, хлебных запасаў, надяленне сялян правам спадчыны.

Рэформы палепшылі становішча дзяржаўных сялян.

У памешчыцкай вёсцы рэформы амаль не прайшлі.

П. Кісялёў

- Распад цэхавай арганізацыі рамяства.
- 40-50-я гг. – перарастанне дробных вытворчасцяў ў мануфактуры. Больш вотчынных (прыгонная праца), чым капіталістычных (наёмная праца) мануфактур.
- З'яўленне першых фабрык (машынная вытворчасць). Пачатак прамысловага перавароту.
- Размяшчэнне прамысловых прадпрыемстваў пераважна ў сельскай мясцовасці.
- Спецыялізацыя прамысловасці: тэкстыльная, перапрацоўка лесу і сельскагаспадарчай сыравіны.
- Развіццё камунікацый і унутранага і знешняга гандлю.

WWW.RADZIWILL.BY

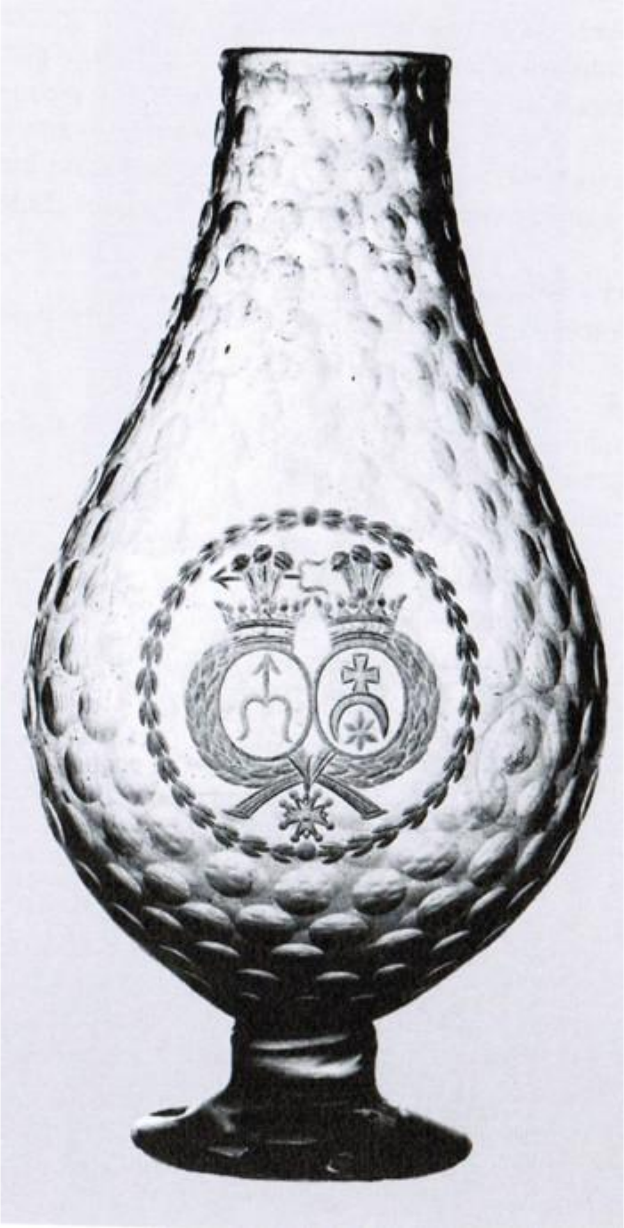

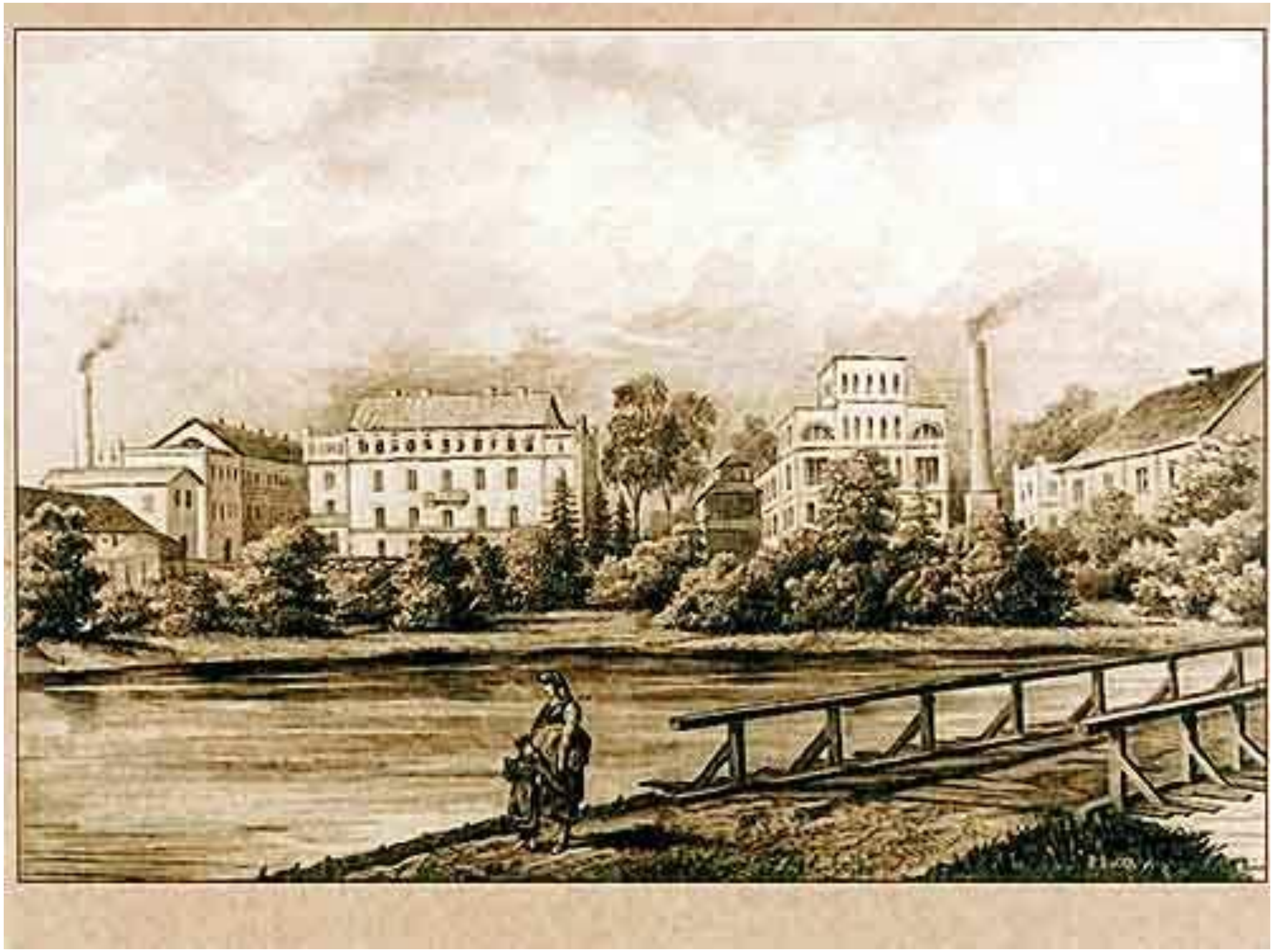

Выгляд прамысловага комплексу ў былым фальварку Парэчча з боку р. Ясельда, які быў заснаваны А.С. Скірмунтам у 1836 г. Фабрычны комплекс уключае трохпавярховыя будынкі суконнай фабрыкі (1837), цукровага (I860) і крухмальнага заводаў з трубой (1866), бровар (1905), вакол парк рэгулярнай планіроўкі. Захаваўся будынак крухмальнага завода і парк.

4. Сацыяльна-эканамічнае развіццё ў др. пал. XIX – пач. XX ст.ст.

Адмена прыгоннага права

Прычыны адмены прыгоннага права.

1. Крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы гаспадаркі
   - Скарачэнне экспарту хлеба
   - Вялікія сялянскія павіннасці
   - Зніжэнне ўзроўню с/г вытворчасці

2. Адсутнасць свабодных працоўных рук стрымлівала развіццё прамысловасці

3. Ваенна-тэхнічная адсталасць Расіі (параза ў Крымскай вайне 1853-56 гг.)

4. Падрыў аўтарытэта Расіі ў Еўропе ў сувязі з існаваннем прыгоннага права

5. Узмацненне сялянскага руху

Падрыхтоўка рэформы

1857 г. Сакрэтны камітэт па сялянскай справе

1858 г. Губернскія дваранскія камітэты

1859 г. Рэдакцыйныя камісіі

Праекты адмены прыгоннага права

19 лютага 1861 г.
Маніфест Аляксандра II
аб вызваленні сялян
(Агульныя і мясцовыя палажэнні)

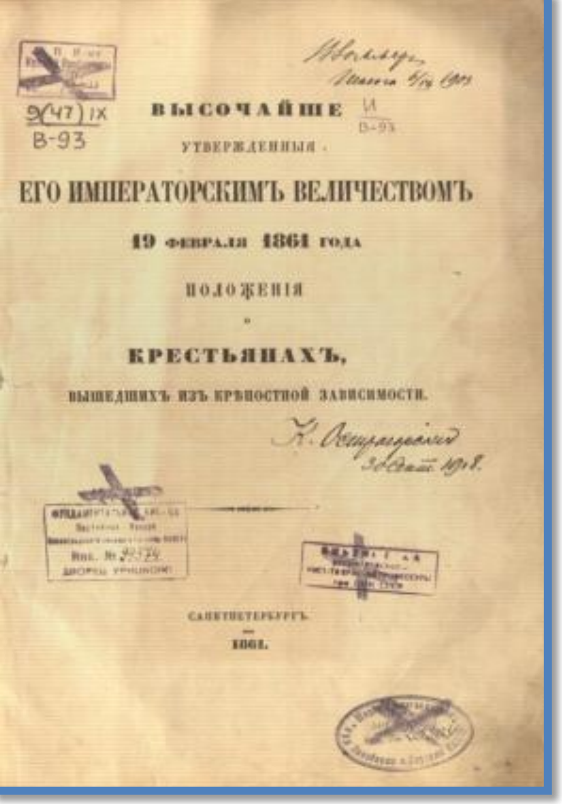
Высочайше
утвержденныя
Его Императорскимъ Величествомъ
19 февраля 1861 года
положенія
о
крестьянахъ,
вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости.

Санктпетербургъ
1861.

“Лепш адмяніць прыгоннае права зверху, чым дачакацца таго часу, калі яно само сабою пачне адмяняцца знізу”

Аляксандр II

Агульнае палажэнне

Грамадзянскія правы

Парадак надзялення зямлёй

Парадак выкупной здзелкі

Мясцовыя палажэнні

Выкупная здзелка

- 20-25 % выплочвае селянін
- 75-80% памешчыку выплочвае дзяржава грашыма і каштоўнымі паперамі
- Крэдыт на 49 гадоў пад 6% гадавых на суму доўгу.

Сялянскае кіраванне

Губернскія установы па сялянскіх справах

Павятовыя міравыя з’езды

Міравыя пасярэднікі
(з мясцовых памешчыкаў)

Валасныя управы

Сельскія управы
кіравалі зборам подацяў, аб'яўлялі сялянам дзяржаўныя законы, сачылі за грамадскім парадкам

Мясцовыя палажэнні

- **У Магілёўскай і Віцебскай губ.** надзел ад 1 да 5,5 дзес., захоўвалася сялянская абшчына, уводзілася кругавая парука.
- **У Мінскай, Віленскай і Гродзенскай губ.** – захоўваўся дарэформенны надзел, асабістая адказнасць селяніна за выкананне падаткаў. Калі ў памешчыка заставалася менш 1/3 зямлі, зямля адрэзвалася у сялян.

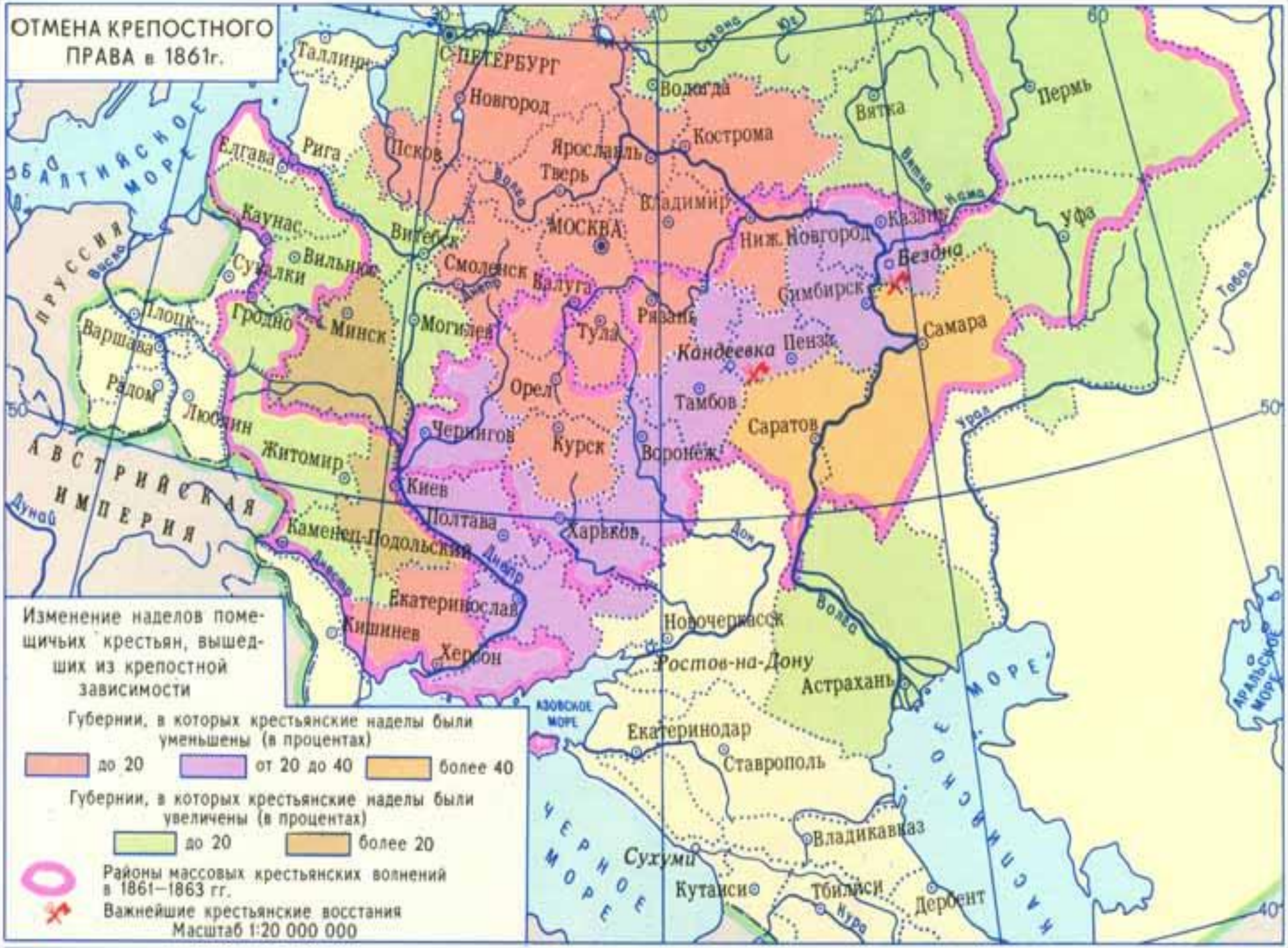
ОТМЕНА КРЕПОСТНОГО ПРАВА в 1861г.
Изменение наделов помещичьих крестьян, вышедших из крепостной зависимости
Губернии, в которых крестьянские наделы были уменьшены (в процентах)
до 20
от 20 до 40
более 40
Губернии, в которых крестьянские наделы были увеличены (в процентах)
до 20
более 20
Районы массовых крестьянских волнений в 1861–1863 гг.
Важнейшие крестьянские восстания
Масштаб 1:20 000 000
С-ПЕТЕРБУРГ
МОСКВА
Таллинн
Новгород
Псков
Рига
Елгава
Ярославль
Тверь
Кострома
Вологда
Вятка
Пермь
Владимир
Ниж. Новгород
Казань
Бездна
Симбирск
Самара
Уфа
Каунас
Вильнюс
Витебск
Смоленск
Калуга
Сувалки
Плоцк
Гродно
Минск
Могилев
Тула
Рязань
Пенза
Кандеевка
Варшава
Радом
Люблин
Орел
Тамбов
Саратов
Чернигов
Курск
Воронеж
Житомир
Киев
Полтава
Харьков
Каменец-Подольский
Екатеринослав
Кишинев
Херсон
Новочеркасск
Ростов-на-Дону
Астрахань
Екатеринодар
Ставрополь
Владикавказ
Сухуми
Кутаиси
Тбилиси
Дербент
БАЛТИЙСКОЕ МОРЕ
ПРУССИЯ
АВСТРИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ
АЗОВСКОЕ МОРЕ
ЧЕРНОЕ МОРЕ
КАСПИЙСКОЕ МОРЕ
АРАЛЬСКОЕ МОРЕ
Волга
Днепр
Дон
Дунай
Висла
Кама
Вятка
Урал
Тобол
Кура
Сухона
Юг

Развіццё сельскай гаспадаркі

- Памешчыцкая гаспадарка
- Сялянская гаспадарка
- Сусветны аграрны крызіс 1880-90 гг.

Развіццё капіталізму ў прамысловасці, гандлі

- Захоўваліся старыя формы
  - Рамесная вытворчасць
  - Дробнакапіталістычныя прадпрыемствы (без паравых рукавікоў, 5-16 чалавек)
  - Капіталістычная мануфактура (без пар.рух, >16 чал.)
- Станаўленне фабрычна-завадской вытворчасці, прамысловы пераварот (выкарыстанне паравых рухавікоў)
- З’яўленне акцыянерных кампаній

- Актыўнае чыгуначнае будаўніцтва (з 60-х гг.)
- Зніжэнне ролі водных шляхоў
- Змяншэнне ролі кірмашоў, рост крамнага гандлю

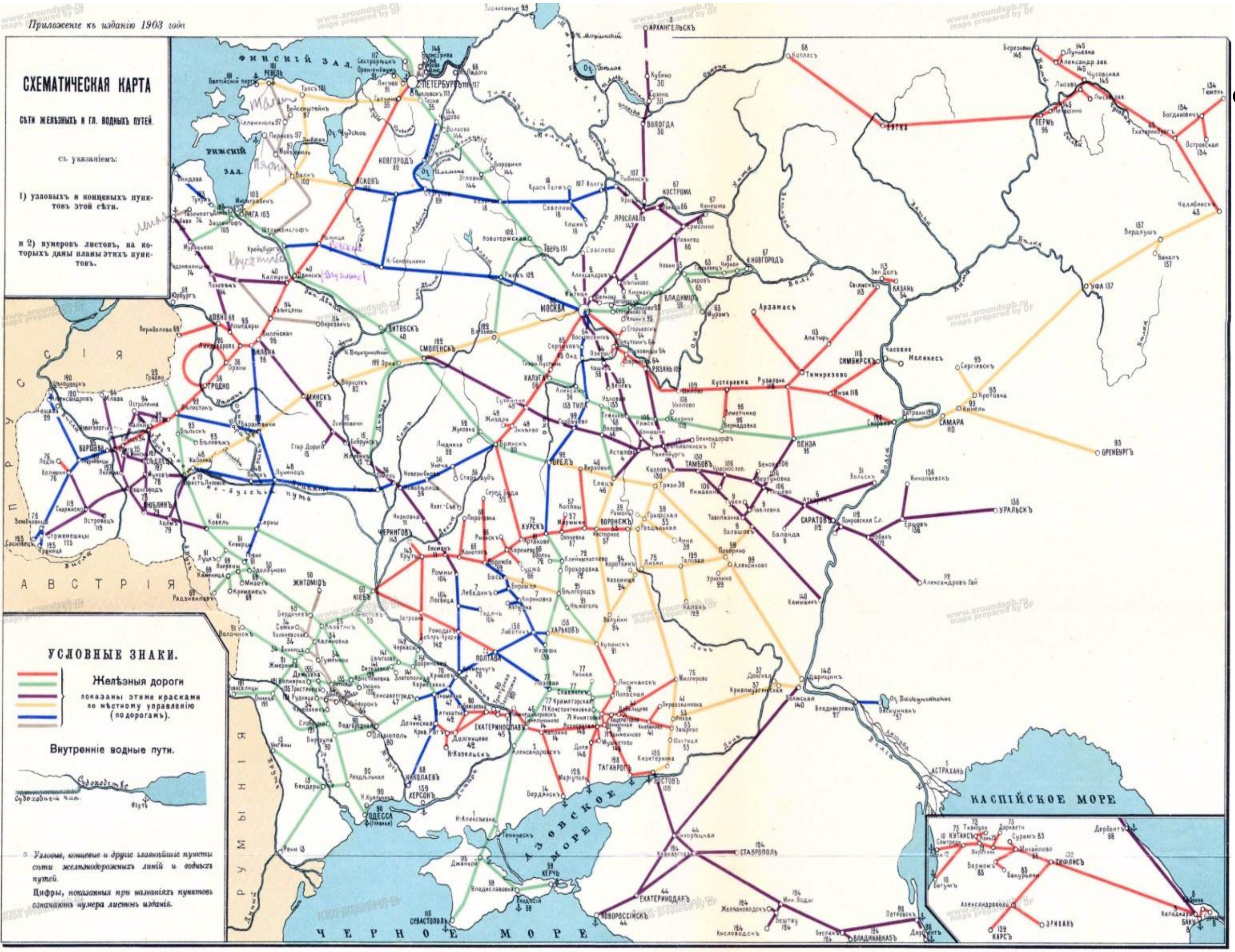

- Фарміраван-не класаў **буржуазіі** і **пралетарыяту**

5. Грамадска-палітычны рух друг. пал XIX ст.

5. 1.
Паўстанне
1863-1864 гг.

Braciom
poświęcaja
Polki Izraelitki
1863

Кіруючы орган паўстання ў Варшаве
Цэнтральны нацыянальны камітэт (ЦНК)

белыя	чырвоныя

Цітус Далеўскі (1840–1864 гг.)

Людвік Звяждоўскі (1829–1864 гг.)

Валер Урублеўскі (1836–1908 гг.)

Рамуальд Траўгут (1826–1864 гг.)

- **Літоўскі правінцыйны камітэт** (ЛПК), які ўзначальваў **Вінцэнт Канстанцін (Кастусь) Каліноўскі** (1838-1864)

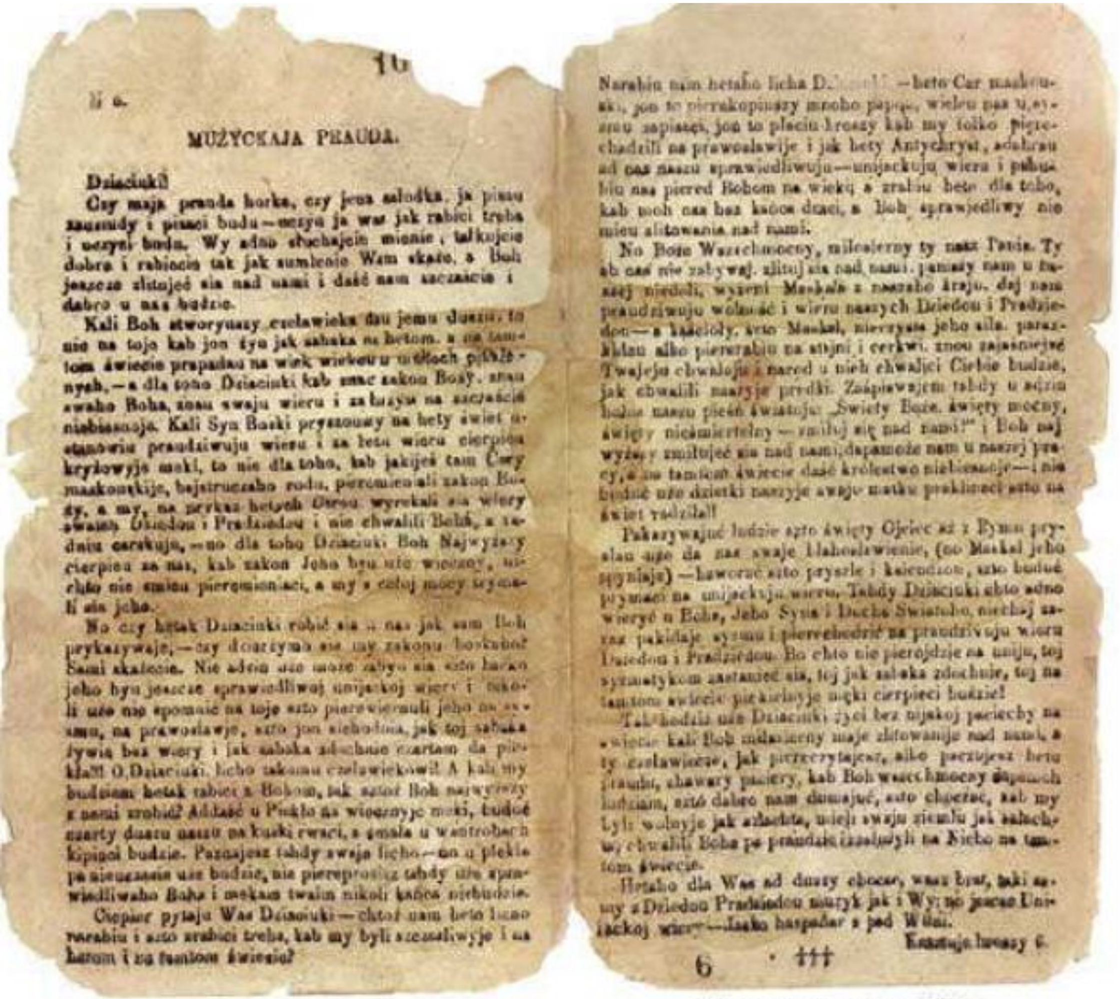
MUŽYCKAJA PRAUDA.

«Мужыцкая праўда» № 6.

Паўстанне пачалося ў Варшаве **22 студзеня 1863 г.**
1 лютага ЛПК абвясціў паўстанне ў Літве і Беларусі

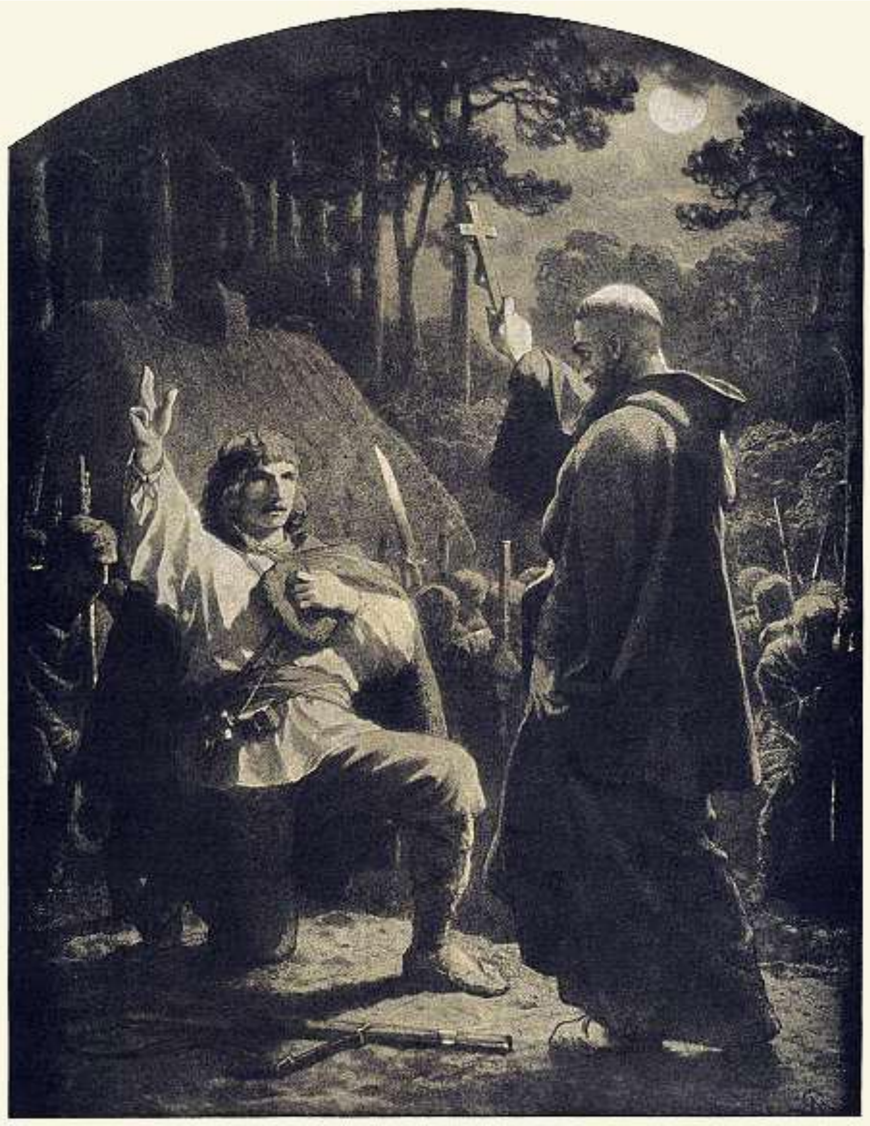

Пячаткі паўстанцкага ўрада

К. Каліноўскі быў арыштаваны і 22 сакавіка 1864 г. павешаны ў Вільні.

Мураўёў-вешальнік

К. Каліноўскі

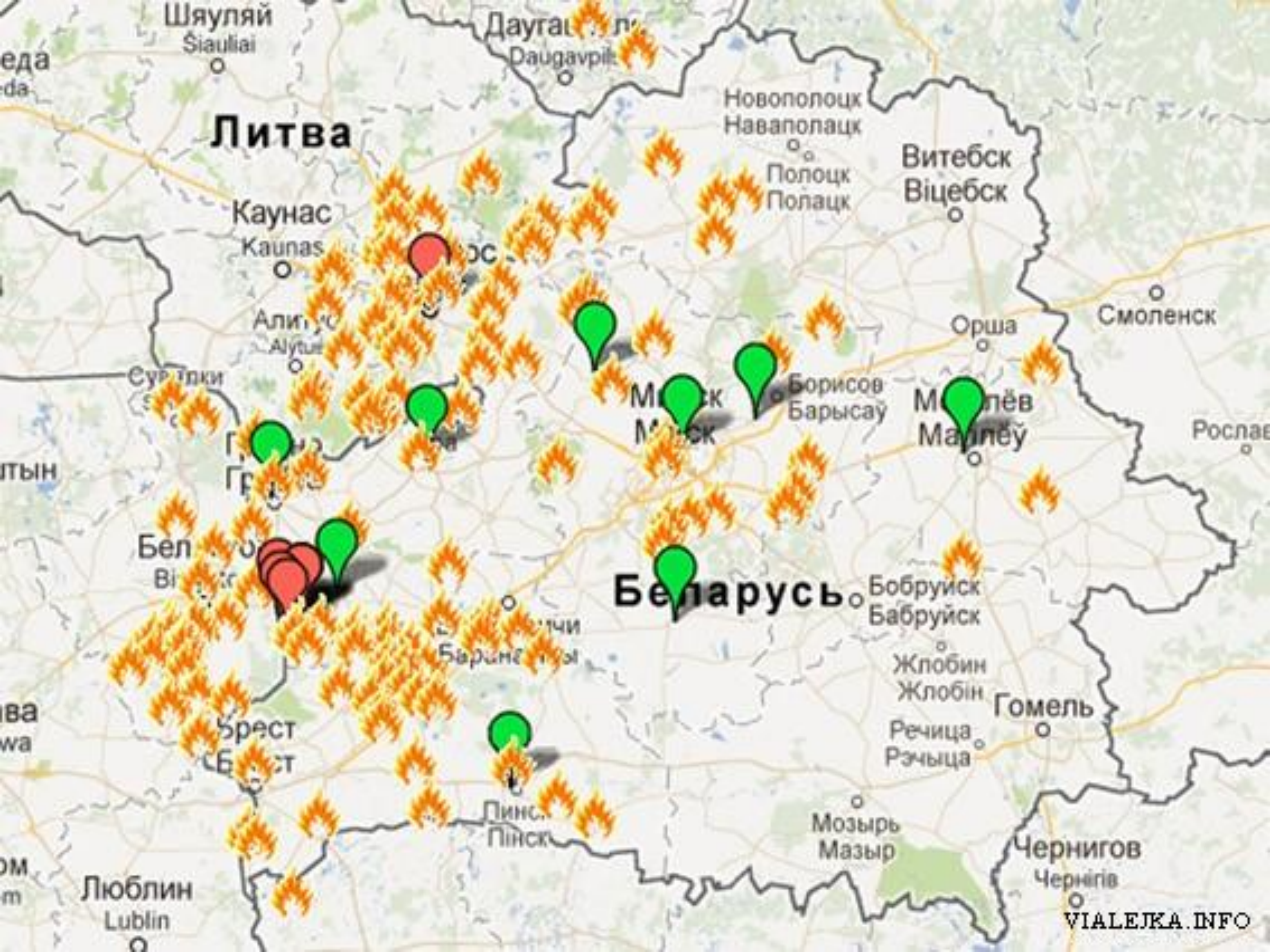
Шяуляй
Šiauliai
Литва
Каунас
Kaunas
Новополоцк
Наваполацк
Полоцк
Полацк
Витебск
Віцебск
Смоленск
Орша
Борисов
Барысаў
Бобруйск
Бабруйск
Жлобин
Жлобін
Гомель
Речица
Рэчыца
Мозырь
Мазыр
Чернигов
Чернігів
Люблин
Lublin
VIALEJKA.INFO

Народніцкі рух

Задача: стварыць з сялянства свядомую і арганізаваную палітычную сілу метадам “хаджэння ў народ”.

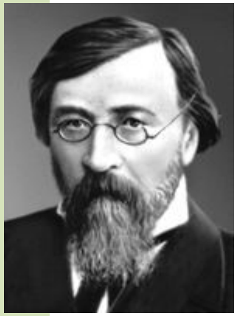

Тэарэтыкі: М.Чарнышэўскі і А. Герцэн

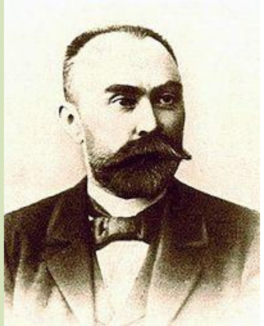

“Зямля і воля”

у 1879 г. раздзялілася:

- “Чорны перадзел” 1879-1881 (М Пляханаў, В. Засуліч)
- “Народная воля” 1879-1883 (А. Жэлябаў, С. Пяроўская)

Ігнат
Грынявіцкі

Група “Гоман”

- Беларуская народніцкая група ў Санкт-Пецярбургу (А. Марчанка, Х. Ратнер, М. Стацкевіч)

ГОМОН

Бѣлорусское соціально-революціонное обозрѣніе

№ 1

Содержаніе

От редакціи.
Роль мѣстных революц. групп.
Воззваніе к Бѣлорус. интеллиг.
Воззваніе конституціоналистов.
Общество „освобожд. труда“

Корреспонденція из Вильны.
„ „ „ Петербурга.
„ „ „ Кіева.
„ „ „ Витебска.
„ „ „ Харькова.

- 1884. -